

Tompa családi élete.

(III. és befejező közlemény.)

III.

Míg felesége halálától félt, maga esett nagy, súlyos, gyógyíthatatlan betegségbe. Úgy látszott, hogy Tompa maga az élet, erő és egészség. Fiatal korában oly nagy volt testi ereje, hogy egész játék kártyát tudott egy fogásra szétszakítani.¹ Pedig a betegség valószínűleg már vérében benne volt. Láttuk, hogy Pesten hosszasabban betegeskedett s a Rókusba került. Bején vért köp. 1848-ban Gräfenbergbe megy régibb baja maradványait s újabb szembetegségét gyógyítani. Később aranyeres bántalmakban szenvedett. Aranyinak írja 1853 november 28-án. „Ez az átkozott baj, t. i. az aranyér, ezer alakban gyötri az embereket. Hanem úgy, mint engem megkínzott több évig ezelőtt, tán senkivel sem tett. Fogalmad sincs azon állapotról, melyben én voltam. Éjjel rossz álmaim voltak, egyszerre felriadtam, nem tudtam, hogy hol vagyok; s míg rájöttem, ablak- s egyéb tárgyakról, rettentő lelki s testi kínt állottam ki. Majd futni kényszerített valami; egyszerre, akármikor, este-nappal, egy leírhatatlan félelem, rettegés és lélekesüggedés fogott elé, mintha a következő pillanatban, valami iszonyú váratlan rossz érne. Ha kocsin mentem az úton, a kerítés-rácsot, libasereget, vagy valami több részekből álló tárgyat láttam, meg kellett számálnom, mert különben igen gyötrődtem; ha valakinek, vagy valaminek a neve eszembe nem jutott, annyira korbácsolt valami kitalálni azt minden áron, hogy majd megőrültem belé, de azt is hittem, hogy úgy járok, annak vagyok a küszöbén. Néha a szószékben fogott elő. Egyszerre fejembe tódult a vér, a világ

¹ Lévay József, Tompa Mihályról.

minden vashámora ott kalapált és elsötétült előttem minden, ez 10—12-szer rám jött napjában. Már hála Istennek vége van évek óta. Minden szeszes és fűszeres italt és ételt távoztattam, sok vízzel éltem, fejemet, tarkómat, nyakcsigámát jéghideg vízzel gyakran mostam.“ 1848-ban Pozsonyban egy Hanéli nevű öreg homeopathához avval állított be, hogy meg akar tébolyodni. Többször öngyilkosságra gondol. (Aranyhoz, 1854 okt. 21.) De aztán is elő-elő fordul valami betegsége. Leli a hideg. (Aranyhoz, 1854 máj. 31.) 1856 június 17-én anginája támad s kicsibe mult, hogy bele nem halt. (Aranyhoz, 1856 jul. 4.)

1860-ban szemfájást kap. Május elején még csak néhány nap óta van rajta. Szeme minden perczen elfátyolozódik, a tárgy, melyre néz, legyen az betű, vagy templom, elkezd vibrálni s ő nem lát semmit. (Levél Aranyhoz.) Medgyesnek később (1862 jul. 29.) azt írja, hogy rögtön és csudálatosan romlottak meg szemei. Pénteken este még semmi baja nem volt s már szombaton reggel megromlott szemekkel kel fel. Augusztus elején Pestre megy orvoshoz. Szembaja növekedik. Valami három évig még leveleit is mással iratja. Fél a teljes megvakulástól s ez mélyen lehangolja kedélyét. 1861-ben a miskolezi gőzfürdőt használja, 1862-ben a diósgyőri hámorba megy. (Levele Medgyeshez, 1862 jul. 23.) 1864 tavaszán azonban baja enyhül s aztán végkép megszűnik. De most megtámadja az iszonyu betegség, kezd fejlődni szív túltengése (hypertrophia cordis). 1865 szept. elején Pestre megy, hogy az orvosokkal tanácskozzék. Arany nál volt szállva, ott töltött néhány napot s mint Arany László mondja jegyzetében, alakja, ereje ekkor még csak kevéssé látszott megtöröttnek s ha bajait feledte, régi pompás adomázó kedve is vissza-visszatért és hamiskás mosolya gyakran megjelent bajusza végén. Arany nyal ekkor látták egymást utólszor. Most még nem ismeri baját. Gerinczsorvadástól tart. 1865 nov. 22-én ezt írja barátjának: „Én folyvást rosszúl, mindennap rosszabbúl vagyok; a fordulat, a javulás legkisebb jele nélkül. Hátam iszonyuan fáj, kegyetlen szívdobogásaim vannak folyvást, éjjel-nappal; elsoványodtam, erőm elveszett; e mellett nagy nyugtalanság és izgatottság kínoz szüntelen. Egyszóval nagyon rosszúl vagyok. Ide járúl a lelki nyugtalanság, tépelődés, ama

veszélyes gerinczbajra való gondolás, a magány, a tél.“ 1866 jan. 24-én ismét: „Én nagyon beteg vagyok; hetek, hónapok óta esem, sülyedek; javulás, fordulat és — remény nélkül.“ Arany, ki még nem ismeri bajának nagyságát, vigasztalja, jó tanácsokat ad. Azt hiszi, hogy aranyeres bántalmái újultak meg. Foglalja el magát. Csináljon valamit „akármit, ha gyalogszéket, vagy kerekerokkát is. Fúrj, faragj, kertészkedjél. Légy minden, mindenben a ház körül. Hisz ott mennyi foglalkozást lel az ember. Csak azt ne tedd, hogy beülj a szobába tépelődni.“ (1866 febr. 18.) Tompa válaszában azt mondja: „Én hónapok óta a javulás, fordulat s könnyebbülés előjele nélkül szenvedek. Mellem, hátam fáj; lábaim elromlottak; iszonyú szívdobogás és mell-lüktetés gyötör, fojtó, fúllasztó légzéssel. Hallatlan gyengeséggel pokoli izgatottság párosul; amaz pihenni, ez mozogni készlet s mindkettő lehetetlenné válik a másik miatt. Elsoványodtam, vén vagyok. Ez a kéz, melylyel én néhány év előtt egy-egy játék kártyát egyszerre szakasztottam ketté: nagy reszketéssel emeli fel a gyógyszeres kanalat. Olvasni, írni, kártyázni, sőt a mások felolvasását hallgatni is képtelen vagyok. Mit gondolsz: én kertészkedjem? Egy kapavágás a földbe, egy szeg beütése a falba, oly iszonyu izgatottságot, szív- és melllütetést hozna elő, hogy tán össze kellene rognom. Aztán hónapok óta nem hagytam el a szobát. Látszik, hogy nem is gyanítjátok, mennyire el vagyok jutva. Nem tudok sem éjjel, sem nappal hová, mivé lenni. Martalékul vagyok vetve a szenvedésnek, magánynak s gyilkoló gondolataimnak.“ (1866 febr. 23.) Felmegy Bécsbe. Skóda nevéen nevezi baját. Élete felől kétségeesetten tér vissza.¹ Fürdőre kellene mennie, de nincs pénze, mindenéből kiköltötte magát hosszas betegségében. Arany gyöngéden, Tompa tudtán kívül, a írói segély-egylettől 200 frt kamattalan kölcsönt szerez. A feketehegyi (Szepesm.) fürdőbe megy. De baján ez nem segít. Julius 1-én írja Aranynek: „Fenn járva, oktalánállati gyötrelmet állok ki, melyek gyilkolnak folyvást, enyhület és pausa nélkül. Ez a szívtágulás! Szakad rólam az izzadság e baromi küzdelemben; egy perczig meg nem állhatok, le nem ülhetek, pedig rogyó félben vagyok — lankadtság miatt Lelkem, testem iszonyú

¹ Szász K. Tompa Mihály életrajza.

torturában. És ez nem éri végét, nem változik se jobbra, se balra. Irgalmas Isten szegény feleségem! Gonosz hosszú álomnak tetszik néha az egész, de eszemre hoz a gyötrelmem, mely megátkoztatja velem születésem óráját. Meghalni? Ez tréfa, ez mulatság, ez boldogság volna! De nem lehet, nem tudok. Hol? Hogy? mikor lesz ebből kijutás? Ide utasítottak vízkurára; nem használ, sőt tán még inkább fokozza ördögi gyötrelmeimet. Megenném a vasat, de minden harapás kínt okoz később. Az idő, a nap, az óra megöl; nem tudom hova tenni, nem tudok hova lenni benne. Semmi foglalkozásról szó sem lehet. Meg ne mutasd leveletem valakinek. Bolondnak mondana. *Még* nem vagyok.“ Még augusztusban újra fürdőre megy, a gömörmezei Lévártra, bár ettől sem remél semmit. Maga írja Aranyának aug. 27-én: Mit keresek én itt, a feketehegyi hideg kúra után: alig tudnám megmondani; gondolhatod, hogy nem szívbjajom gyógyulását, erre már nem is gondolok. Szegény feleségem említé néhány nappal ezelőtt, hogy jönnék Lévártra; nem bánom, feleltem minden gondolkozás nélkül s itt vagyok egyedül. Annyi ok és észszerűség látszik idejöttömben, hogy ez a víz a köszvény ellen hasznos, a mint mondják; én pedig külsőkép is úgy vagyok, hogy más mosdat, öltöztet és vetköztet, kezeim és lábaim a legkisebb szolgálatra is csak kínnal képesek; három lépcső vezet tornácunkról az udvarra, ezen a három lépcsőn is fel s le két káplánom segít. Két káplánom, mert magam teljesen alkalmatlanná lettem a szolgálatra; mikor azt mondom, két káplán, ez azt is jelenti, hogy csak fele jövedelmem van meg; ez az állapot is csak egy ideig tarthat, azután el kell helyemet s hivatalomat hagynom. Oly nagy rettegés és keserűség száll meg, ha arra gondolok, hogy még egy darabig *élni* találok. Ez az állapot, a testi és erkölcsi folytonos szenvedés nem az én vérmérsékem, nem az én lelkennek való. Bűn, szenny, tévedés és a legesekélyebb botlás nélkül így legázoltatni, élő halottá, nullá válni: nekem elviselhetetlen. De visszatérvén arra, miért vagyok Levárton: tehát a köszvényes daganatok s gyengeség ellen gondolta jónak az én szeretett szerencsétlenem ezt a vizet; pedig hát nem köszvény ez, hanem a fő bajjal összefüggő rendes tünetem.“ 1867 május

25-én: „Arról beszéljek-e ismét s mindig, hogy életem a künn tébolygó ebénél is ezáltalabb, nyomorultabb? Hogy sem élni, sem elveszni nem enged a sors, hanem kínpadra feszítve tart? hogy a hajdani embert, férfit, papot stb., mint tette semmivé, testi és erkölesi vázzá bennem, s hogy ez a heinei tréfa már harmadik éve foly?” Alább megint: „Ez a pogány köszvény is kinoz. Ágyamban nem tudok megfordulni, pedig — miután nem alszom úgyszólván soha — mindig forganék. Türelmetlen, indulatos, magam s környezetemnek ostora s átka. Szegény... Tompa! — Tompa? Nem! szegény Tompáné!!” 1867 aug. 19-én: „Ha nem két, de tizenkét keze volna is a sorsnak, mind hóhérolva nehezednék reánk.” 1868 jan. 15-én: „Kérem az Istent végemért, de még nem látja jónak elhozni azt. Pedig hozhatná. Sok beszéd helyett csak egy adatot: 15 hónap óta testi súlyom 37 fontot fogyott. Január 23-án: „A mesével, a hihetlenséggel határos már a mi sorsunk. Több nap óta nem aludt ki nálunk a világ, s szegény nőm nem vetkezhett le. Én este 9—10 óra közt elszenderedem s 11—12 órakor felébredek, aztán soha, *soha*, egy éjen úgy, mint máson, nem alszom. E pokoli állapot kimerített; nem bírok járni s oly idegrángatódásaim vannak, hogy az ösmeretlen, ki mellettem ül, vagy áll, megijed tőlem. Itt látom életem szelid angyalát, imádott nőmet: s micsoda testi és lelki állapotban...?! Most épen két óra. Elnyomta ezeket a martyrokot az álom, úgy írtam e néhány sort. Szeress, szánj!” Január 30-án: „Józan mértékletes életet éltem; egész diákkoromat ide véve, háromszor voltam bekapva, úgy emlékezem. Nem dorbézoltam, nappallá téve az álom idejét; nem káftýáztam, kihágó nem voltam. És most mivé lettem? Csak az írtóztató rém üldöz: *semmivé lettél*, világos öntudattal testi s szellemi koldus vagy, tenhibád nélkül. A sorsot, gaz sorsomat így hallom gúnyolódni: „Szép volna élni, mint ezelőtt, úgy-e? Jó volna meghalni is! Nem kapod nyomorult féreg, kit embernek gúnyolnak, ki dicsekszel azzal: mit képeden viselsz! Most rimánykodtam éjfél után két órakor ágyba szegény virrasztó nőmet, halvány, lengő árnyamat, ki többet szenved miattam, látomra, mint magam.”

Az 1867-ik év már haldoklása éve volt, nem lassan emésztő

fájdalom, hanem a legkinosabb gyötrelmek éve, melyek lelki erejét is összezavarták. Öngyilkossági eszmékkal tépelődött. Gyorsan öltö cyanikalimérget kéregetett levélben debreczeni, miskolci, pesti barátaitól s orvos-ismerőseitől . . . természetesen siker nélkül.¹ Gyógyulás című költeményében is azt mondja:

Megsebheté s földulta szivem
Sok veszteség, sok fájdalom,
Az élet is gyötrelmes, unott
Teherré lón már vállamon.

Ohajtozám: boldog, ki nyugszik . . . !
De késve jön a csendes est, —
Mi tart, hogy önként menj eléje?
Hogy a mi nyom, terhel: leveds?

A meleg kedélyű, mély érzésű, alapjában gyöngéd költőnek egészséges korában is megvolt az a hibája, hogy ingerlékeny, indulatos volt, minek oka kétség kívül a benne lappangó, de még ki nem tört betegségben található meg. Az ötvenes évek elején Török János szerkesztő felszólította Aranyt mondva csinált versek készítésére. Ő adta a tárgyat, a vázlatot stb. Híre járt Pesten, hogy Tompával is ugyanezt tette, mire Sükey Károly azt mondta, hogy Tompa mihelyt veszi a levelet, felmegy Pestre s meggyújtja a házat Töröknek, vagy agyon üti. (Arany levele Tompához, 1853 szept. 29.) Még lelke mélyéből szeretett kedves barátjára, Aranyra is megneheztel néha valami csekélységért.

Most, súlyos betegségében szeszélye, indulatosága a legnagyobb fokra hágott. Erre vonatkozólag olvastam valahol, (vagy csak hallottam!?) több apróságot.

Ha a káplánok rendesen jártak a szobában, rájok rivalt, hogy mért vágják úgy a patkót a padlóra. Ha lábujjhegyen, kíméletesen mentek, oda kiáltott, hogy tolvajok-e? Dühöngött, ha a bakter az ablaka alatt kiáltotta el az órát. Kiugrott az ágyból, ablakot nyitott s úgy támadt rá. Ha a kakas kukorékolt, a borjú böngött a szomszédban, magán kívül volt, hogy az ő bosszantására az egész faluból összegyűjtöttek minden kakast, borjút, stb.

¹ Lévay József. Tompa Mihályról.

Legtöbbet kellett szenvedni természetesen nejének, ki mindig mellette volt. Ez az angyaljóságú asszony békével, mosolyogva türt. Szépen mondja Arany: Oh mily hős ilyenkor egy szerető asszony, bármennyire gyöngye is különben. (Levél Tompához, 1868 jul. 5.) S ez nyugodtabb perceiben nagyon fájt a költőnek. *Szeretlek* című költeményében is mondja:

Szeretlek, mint a lelkemet! te vagy
Világom, életem!
S annyi édes jel, hogy viszonszeretsz,
Nem hagyja kétlenem!

A légben multunk szép viráginak
Kisért még balzsama;
S az érzelem, minő felgyultakor,
Oly hév, oly tiszta ma!

Mosolygasz...! tudom mit tesz a mosoly:
Mily szép, gyöngéd *szavak!*
S szíved nem érti, mint fér össze, hogy
Szeretlek s — kínzalak!

Fáj az a gondolat is, hogy minő anyagi helyzetben hagyja hátra feleségét, mert a Bónisné-féle hagyaték nem érvényesült. A lelketlen örökösök belekapaszkodtak a formába. Bónisné Tompa fiának hagyta a 100 hold földet, mivel pedig a fiú meghalt, tárgytalanná vált. De már előbb Tompa szerzett egy kis földet. Azt legnagyobb betegségében is, mikor égető szüksége volt a pénzre, nem akarja eladni, sem adósággal megterhelni. (Levél Aranyhoz, 1866 febr. 23.) Úgy takarékoskodik, hogy már kalendáriumot sem vesz. Az *Olajág* és a *Halotti orációk* jövedelméből, melyhez hozzá járult az Akadémia 200 aranyos nagy jutalma versei VI. kötetéért, vett Putnokon egy kis házat. Érdekesen írja Arany: „Írtam még más könyveket is (t. i. az *Olajágon* kívül) halotti beszédeket; azaz húsz évi papságom alatt sok *itt* nevezetes halott fölött beszéltem. Összekötve hevert a kézirat. Először mindkét kézíratra nézve az volt a gondolatom, hogy majd holtom után adassanak ki; be is esomóztam s útasítással láttam el. Ekkor bizonyos esemény jött közbe, mely befogott a járomba s nyomorúlt, maradék erőmmel dolgozni kényszerített s dolgoztam kinnal és verejték hullatással, de

tennem kellett a belehalás bizonyos esetére is. Szegény nőnek nem volt szemét hová vetnie, hol majd egykor fejét lehajthassa, ha . . . Azonban Putnokon egy kis csinos, becsületes házaeska eladóvá tétetett, a szívem majd megszakadt: látván, mint eseng utána, mint szeretné, de mint érzi is: hogy lehetetlen megvennünk! Nyavalyám, hivatalomnak két káplánnal vitetése, a sok fürdő, utazás, patika s doktor miatt szegénységbe, adósságba estem s nem lehetett s mégis meg kellett venni a házaeskát; pedig nekünk igen drága volt, majd kétezer forint. Ekkor a delejes mániának s elhatározásnak bizonyos kétségbeesés-szerű nemével a dologhoz fogtam, a munkának dőltem s dolgoztam, mint a barom. Gyakran késő éjjel szívdobogásom s mellem hullámozása, kezem által, mely a papíron volt, ezt megreszkettette. Így jött világra az *Olajág* végképen s kínban fogantatva s gyötrelemben születve, így a másik is nagyrészen. (1867 máj. 25.)

Az *Olajág*-hoz írt bevezető költemény: *Nőmnek*, mély bensőséggel, szeretettel van tele:

Ezt a könyvet, gyöngéd emlék gyanánt,
Fogadd tőlem kedves jó Hitvesem!
Rég ideje, hogy e némult koboz
S ajkam szavát nem vehetéd Te sem.
De elfogúlt rokonszenvből ne légy,
Sokat remélve e könyvhöz ne nyúlj!
Nem tartalmaz magas eszméket ez,
S alig leend előtted benne új.

Mind hallád már tőlem, mit itt találsz:
A szent házban, — az is mily rég vala! —
S együtt ha olvasók a Bibliát,
Hol csergedez a lélek itala. —
Hallád réten, ligetben, halmokon,
Mikor virág s halvány lomb nyult felénk;
Ha néztük a csillag fődött eget;
S a bölcsőnél, vagy a sírnál ülénk.

Mégis leirom. — Nálad hadd legyen . . .
Mert tán előttem nagy, hosszú ut áll
És menni kell . . . csak az bizonytalan:
Mikor szólítanak ama kapunál,
Hová az élet minden úta visz
S a bűjosó megérkezik hamar.
Korán . . . s nehéz . . . de én készen vagyok,
Legyen meg, a mit Isten úgy akar!

Örökségül mit hagyjak én reád ? !
 A szent becsület minden vagyonunk ;
 A drága kincs orcánk derűje volt,
 De ah, immár ebben is megfogyunk !
 Mégis, — panaszra nyílván ajkaink —
 Ne légyünk oh Hívem hálátlanok :
 Az Istentől sok jót, áldást nyerénk.
 S valánk hosszú időn át boldogok.

Én vagy te, meg kell egyszer kezdeni,
 S az elválás mindig csak bús lehet ; —
 Multunk fellobbanó emlékinél
 Melengesd és derítsd fel — lelkedet !
 Szép emlékekkel még nem szegény a szív,
 Bár a jelen keservet nyújt talán ; —
 A gyémánt a nappal magába szítt
 Fénytől világol a vak éjszakán.

S a bű is enyhül. — Mely tennap gyötört :
 A szenvedés kész csillapulni ma ;
 Segélje az idő orvoskezeit
 Foglalkodás, elmélkedés, ima.
 Fohászodat bocsásd az égre föl,
 Mely annyi sebre enyhet harmatoz
 S a lelki béke olajága léssz,
 A mit hited fehér galambja hoz.

Ha úgy tetszik, hogy minden elhagyott,
 S már a reménnyel is ha felhagyánk,
 Van még, ki hozzánk nyájasan beszél,
 A vallás, e mi édes jó anyánk. —
 Híván, ki fáradt s megterhelve van,
 Kinek, az élet új, új harcot ad,
 Igér és nyújt vigaszt, könnyebbülést . . .
 — Ennek keblébe rejtsd bús arcodat !

Tűrj s légy erős, minő Te lenni tudsz,
 Ki könnyűvé teszed a nehezet ;
 Kínom sulyával ez örvény fölött
 Mi tart fenn engem ? Lelked s kis kezed !
 Áldás reá ! — De légy tengyámod is,
 Tartson fel a hit, bizalom s erély ;
 Nem léssz magad, — kísér, óv szellemem,
 S Isten veled marad : — ne félj, ne félj.

Hajolj meg a változhatlan előtt. —
 A bős vilhar, mint óriási bárd,
 Ketté szakasztja a daczos fenyőt,
 De a meghajló fűszálnak nem árt.
 Oh lesznek még bár nem zajos, de szép,
 A bánatban megszentelt örömid.
 S tudod, hogy a köny is, mint a mosoly
 Megszűnik egyszer. Az élet rövid!

Rövid, de csak e földi élet az,
 E fájdalom — s esalódással rakott;
 Ne ezt — amazt tekintsd lelkem fele,
 Mely tiszta fényvel int felénk amott!
 Szeretted már mind ott várunk reád,
 S hozzánk felszállnod nem leend nehéz,
 Hol hervadást nem lát a koszorú,
 Mit Isten a hívek fejére tész.

Utolsó versei-ben is (I.) mélabús őszi képét festvén, rajzolja:
 mint szerette az őszt, hű lovagja, dalnoka volt. Aztán így
 folytatja:

Légy hát te is jó, légy hálás irántam,
 Ki már vagyok hervadt, hulló haraszt;
 Jöttödre tán nem is hiába vártam,
 Mely életem fájáról leszakaszt.
 Az én időm is talán letelik.
 Hisz haldoklásom tartott évekig!

Égő szemem lehúnyom mindörökre,
 És elenyészik érzés, gondolat,
 Midőn a sir nyugalmas, néma gödre
 Feledésre s álomra befogad.
 Oh ősz, én oly keményen hányatom!
 Elaltatsz-é kész, puha ágyadon?!

Itt hagyni bírom e roppant világot,
 Természetet s csudái halmazát,
 — Lelkem néhány barátja légyen áldott! —
 S mindazt, miért imám az égbe szállt;
 Csak egy, mit bús lelkem kinnal visel:
 Elhagyni *őt* is, ah még *őt* is el!!

1868. januáriusában olvasták fel az *Utolsó verseket* az aka-
 démiában s fogadtatások jól eső örömet okozott a beteg költő-

nek. Iszonyú kínjaitól a halál csak 1868. július 30-án váltotta meg. Sírja felé Gömör vármegye egy 14 láb magas szürke gránitoszlopot emeltetett, melyen Arany szép verse tündököl:

Természet! Ki ezer képben tükrözte halálad,
S új életre hogyan kelsz, ha üdül a tavasz,
Most öleden nyugszik, maga egy burkolt szomorú kép,
Várva nagy értelmét bús tele titkainak.
Lágyan öleld hű dalnokodat s ti szerette virágok,
Üljetek ágya körül mondani méla regét!

A vasrácsal körített sírhely folyvást gondos ápolásban részesül. Felesége a putnoki kis házba költözött. Itt élte le özvegysége napjait. Ott is egy kis virágos paradicsommá változtatta környezetét az ő gondos, munkás keze. Halálát is egy ily őszi külfoglalkozásban kapott meghülés okozta. 1880. nov. 29-én halt meg tüdőgyulladásban. Hamvára vitték s ott férje mellé temették.¹ Férjével való levelezését, saját kívánságára, unokahuga, Csiziné a koporsójába tette.² Vagyonkájok végrendelet szerint Tompáné unokahugára, Lévai Irénre maradt, kit gyermekök halála után, 1858-ban Tompák magukhoz vettek. Csizi Jánoshoz, Tompa utódához a hamvai papságban, ment férjhez. Ő is szerencsétlen. Férje megőrült s korán meghalt.

Most már együtt pihennek, sok szenvedés után, a költő és hűséges élettársa, ez a szent asszony, szeretett gyermekük mellett.

¹ Kálniczki Endre putnoki ev. ref. lelkész közlése.

² Csiziné Lévai Irén közlése.

DR. VERSÉNYI GYÖRGY.